

ΕΠΙΒΙΩΣΗ ΑΡΧΑΙΩΝ ΜΟΤΙΒΩΝ

Σύγχρονες παραδόσεις για

τον Άη Κυπριανό
στο Μένοικο

Του Δρα ΠΕΤΡΟΥ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

Πρωινό κυριακάτικο με τους φίλους Γιούρκεν Βέρνερ, ελληνιστή στο Πανεπιστήμιο της Λειψίας, και το φίλο λαογράφο Αντρέα Ρουσουινά, βρισκόμαστε στο περιφερειακό πανηγύρι τ' Άη Κυπριανού στο Μένοικο π' αρχινάει απ' τις 30 του Σεπτέμβρη και συνεχίζεται ως τις δύο του Οκτώβρη.

Εξαιρετικό έντονη πανηγυρική ατμόσφαιρα ζωηρή η διακίνηση με το νόμο του αδιαχώρητου να βασιλεύει και να επιβάλλεται απόλυτα σε μια έκταση πάνω από δύο χιλιόμετρα.

Στο καφενείο του χωριού με το δάσκαλο Γιάννη Ρουσία κι' άλλους κατοίκους της κοινότητας, προσπαθούμε να βάλουμε σε κάποιο ρυθμό τούτη την εκρηκτική κινητικότητα κι' εμπορική δραστηριότητα, που σημαδεύει καθεχρονικά τις πανηγυρικές φιάτες οτούτο το γραφικό μεγαλόχωρο, με μερικά χαρακτηριστικά του γνωρίσματα και παραδόσεις σύγχρονες να συνιστούν επιβιώσεις αρχαιοελληνικών μοτίβων:

I. Ανταλλαγή προϊόντων πετυχαίνουν οι χωρικοί σχεδόν ως τα σήμερα. Παλιότερα όμως η ανταλλαγή του ουτιή ήταν το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα του πανηγυριού. Δίνανε για παράδειγμα, οι κάτοικοι του Μένοικου τραχανά, ελιές, στόρι, λάδι, καλαμπόκι, και παίρνανε σ' αντάλλαγμα μύδαλα, κορύνια, κι' άλλους πολλούς ξηρούς καρπούς απ' τα Πιτοιοχώρια.

— Θυμάμαι τη μάνα, λέει ο Γιάννης, κόμα πριν από πέντε μόλις χρόνια, ν' ανταλλάζει προϊόντα που παράγε στο χωριό.

Γιο παλιό δώμα ακόμα φέρνανε στο πανηγύρι οι κάτοικοι της Πιτοιαίης (του Παλιόστου, της Πλατανιστάσας, της Άλκωνας, των Λειβαδιών, τ' Αληθινού και του Αγρού ακόμη) τα κανισκία τους, που τ' ανταλλάζανε μ' ανάλογα κανισκία. Κανισκί στο κανισκί, άλλωστε αποτελούσε κι' έθος αμνηκό, που συντηρήθηκε ως τα σήμερα σχεδόν, με τη μορφή τη γνώριμη.

II. Πάνε τώρα είκοσι με τριάντα χρόνια τώρα, που γίνονταν στο χωριό κοκορομαχίες καθεχρονικά στις μέρες που διαρκούσε το πανηγύρι. Οι κοκορομαχίες αυτές - που γίνονταν στην πλατέα του χωριού και παρακολουθούσε πολύς κόσμος, στοιχηματίζοντας και παρακολουθώντας και γι' αυτό με πολλή συγκίνηση και ενδιαφέρον την εξέλιξη του «αθλήματος» - θα μπορούσε σίγουρα κανένας να τις δει σαν συνέχεια με τις αρχαιοελληνικές αλεκορομαχίες, που μνημονεύουνε αρχαία συγγραφέας.

III. Προστάτης του έρωτα και του γάμου ο Άη Κυπριανός, μπήκε στη ζωή του λαού μας, υποκαθιστώντας σε πολλά σημεία την πανάρχαιη λατρεία του στην Παφία Αφροδίτη σύμφωνα με το συναίσθημα του πολλοί νέοι και νέες τάζονται στον Άη Κυπριανό για να βρουν στο δρόμο της ζωής το πρόσωπο που τους ταιριάζει.

Την πίστη πως ο Άη Κυπριανός μπορεί να βοηθήσει τους κατοίκους όχι μόνο σε θέματα συναισθηματικά, μα και σ' αυτές τις δύσκολες ώρες της ζωής τους, διαπιστώσαμε σαν μηλίκαμε στην εκκλησία τ' Άη Κυπριανού στο Μένοικο, δεκάδες πιστοί να προσέρχονται στους ιερείς που κάνουν τη σχετική παράκληση, βαπτίζουν το μπαμπάκι στο καντήλι τ' Αγίου και τους σταυρώνουν στο τέλος της παράκλησης στο μύτωπο.

Μιας και ο Άγιος Κυπριανός - γεννήθηκε στα 211 μ.Χ. περίπου στην Καρχηδόνα, από οικογένεια Συγκλητικών, πανέξυπνος, με λαμπρές σπουδές κι' ιδιαίτερη διάκριση στη ρητορική και στη φιλοσοφία, εξασκώντας για χρόνια το επάγγελμα του δικαστικού ρήτορα, που του προσέδωσε φήμη και χρήματα αρκετά βλ. Αρχμ. Χαράλαμπος Δ. Βασιλοπούλου: «Ο Άγιος Κυπριανός 3η έκδοση, Αθήνα 1974» — στάθηκε δίδωμος για την εποχή του μάγος, πριν ασπαστεί το χριστιανισμό, ο λαός πιστεύει ακόμα ως τα σήμερα πως ο Άη Κυπριανός θα τους βοηθήσει να καταπολεμήσουνε τα μάγια. Πιστεύουν για παράδειγμα πως, αν ο παπάς διαβάσει τις κατάλληλες ευχές, θα απαλλάξει όποιον έχουνε βασκάνει μ' ένα σωρό μαγείαματα αυτοί που τον μισούν και τον οχτρεύονται. (Ανάλογη με την αντίληψη των κατοίκων για την καταπολέμηση της μαγείας είναι η πεποίθηση τους πως στο ξωκλήσι του χωριού, γνωστό σαν η μάνα των παιδιών, μπορούν να βρουν συμπαράσταση τα μωρά από την Παναγία του ξωκλήσιου. Παίρνουνε γι' αυτό τα μικρά πάνω στο ξωκλήσι και τα χολιάζουν με χόλλα. Με χαλκί, συγκεκριμένα, από χαβάρια, που το βάζουν πάνω στο καντήλι της Παναγίας, πιάνουν την αιθάλη, την κανίσι απ' το μαύρισμα του χαλκικού κι' αλείφουνε με τούτη τα φρούδια των μικρών. Κόβουνε ακόμα, οι κοπέλλες μια

τρίχα απ' τα μαλιά τους, που την αφήνουνε στους θάμνους, πάνω στα θρουμπιά έξω από την εκκλησία, αφού δίνουνε στο μεταξύ τρεις γυρούς της εκκλησίας για να χτυπήσουνε το κακό στη ρίζα τους (αν τύχει κι' αρρωστήσουν).

IV. Άλλο ένα έθιμο λατρευτικό, που σχετίζεται με τον Άη Κυπριανό είναι να παίρνουν οι γυναίκες αγίασμα απ' το ιερό της εκκλησίας δίπλα, για να το κρεμάν σ' ένα μπουκάλι έξω απ' το ξωπόρτι του σπιτιού.

V. Πρακτική χρήση και πολλαπλά ωφέλιμη για την αγροτιά μας η καθιέρωση του πανηγυριού στις δύο του Οκτώβρη. Γιατί, απλούστατα, συμβαίνει να συμπίπτει με την έναρξη της καινούργιας «αγροτικής» χρονιάς. Έτσι πέρα απ' την ωρίμανση και τη συγκομιδή των ξηρικών καρπών και την ανταλλαγή τους, που αναφέραμε, αντάλλαζαν και ζώα, γεγονός που τα υποβόληθαγε αφάνταστα στην οργάνωση της καινούργιας αγροτικής χρονιάς, που στην ουσία για τον αγροτικό μας αρχίζει και ακριβώς στα τέλη του Σεπτέμβρη και στις πρώτες μέρες του Οκτώβρη, με τα πρώτα ψυχοδίσματα.

VI. Οι λαϊκοί ποιητάρδες μαζεύουνε λα με δέκα χρόνια πριν τον κόσμο του πανηγυριού για να του σπαγγείλουν και να του τραγουδήσουν τα τραγούδια τους. Σμίλευαν το στίχο οι ποιητάρδες, φορτισμένο με τα πάθια της αγάπης, τις τραγωδίες της ζωής, τους καύμους της φτωχολογιάς, κι ο κόσμος θαύμαζε την πλαστικότητα δύναμη, και με τ' αναπόδραστο το δίδαγμα το ηθικό του ποιητάρη - αναβαπτίζονταν ηθικά, έπαιρνε καινούργια σπαντοχή κι' ελπίδα να συνεχίσει τον αγώνα ως τα τέλους. Όμως τούτοι οι παλιοί αρχαίοι ποιητάρδες - ομηρικοί λες, ραψωδοί - έχουν χαθεί για πάντα. Εξαφανίστηκαν αφού ίσαμε τέσσερα - πέντε χρόνια πριν βρισκόνταν ακόμη σε κάποια υποτιμηδύκη κινητικότητα. Τώρα τους ποιητάρδες έχουν αντικαταστήσει τα κασετόφωνα, που ξεπετάγονται σε κάθε στρίψιμο του φιδίσιου δρόμου...

VII. Τα φουρνάρια με το ψυτό και το οφτό (το οπτό = το ψημένο) νάναι άραγες και τούτο μια μορφή επιβίωσης των αρχαίων θυσιών: Αξίζει τον κόπο όχι απλά να το υποθέσει κανένας και να το ικηλητήσει, μα και να το διερευνήσει σε κάποιο βάθος.

VIII. Σε κάθε σχεδόν στέκι, δίπλα στις κλωστές με το σιουτζούκκο, κι οι κυπριακές σισαρόπιτες, οι αρχαιοελληνικές σισαρόπιτες.

Στα γερμανικά κράτησαμε το αρχαιοελληνικό όνομα σισαμούς, μας λέει ο φίλος Γιούρκεν.

Στην εκκλησία ο Παπά Γιάννης Κυριάκου, που προσευχήθηκε ανάμεσα στις άλλες χιλιάδες των πιστών και για το Γιούρκεν Βέρνερ και τον επέλειψε στο μύτωπο με συνάλειμμα (λάδι απ' το καντήλι τ' αγίου) μας δείχνει τη φωτογραφία κιονισκού, που βρέθηκε σ' έργα ανασκαφικά κοντά στο Άγιο Βήμα της εκκλησίας τ' Άη Κυπριανού στο Μένοικο. Πρόκειται, σύμφωνα με την Ιωύ Μιχαηλίδου, για απλό επιτύμβιο κιονισκό του δεύτερου ή του τρίτου αιώνα με την επιγραφή: «Δάφνε Χρηστέ χαίρει», δηλαδή καλέ (ενάρετε) Δάφνε, γιό σου. (Δες Ιωύ Μιχαηλίδου: «Inscriptions Ca: pniae Alphabetica», III).

1963: Reports of the Department of the Antiquities 1963.

Τη λιτόνευση της αρχαίας εικόνας τ' Άγιου παρακολούθησαν χιλιάδες πιστοί και σήμερα, που πολλοί από αυτούς στρέφονται κι αυτοί στον εικόνα τ' Αγίου τα προσωπικά τους αφιερώματα.

Πολλά και ενδιαφέροντα τα στοιχεία τα λαογραφικά που έχουν μπλεχτεί σε μια όμορφη σύνθεση στην προοδευτική τούτη κοινότητα.

Μα γι' αυτό, καθώς και για την ακολουθία του αγίου - δες Γ.Χ. Παπαχαρολάμπου: «Η ακολουθία του αγίου και ενδόξου ιερομόνυτου Κυπριανού και Ιουστίνης της Παρθένου». Κυπριακή Σπουδαία Η. 1963 — σε κάποιο άλλο σημείωμα...